

Dit actieplan heeft als doel ondernemend onderwijs te stimuleren. Het wil onderwijsinstellingen inspireren en ondersteunen, aanbieders een beleidskader bieden en de acties van de Vlaamse overheid bundelen.

Er zijn al heel wat leraren en docenten die werken aan ondernemend onderwijs. Hun aanpak wordt breder verankerd, zodat die niet verdwijnt zodra de betrokken leraar of docent andere taken opneemt.

Het is ook een aanzet om jongeren een traject rond ondernemend onderwijs aan te bieden. Acties die onderdeel zijn van een totaaltraject en die ingebed zijn in de organisatie, beklijven immers veel beter dan individuele, eenmalige acties.

Inhoud

1.	Inleiding.....	7
1.1.	Vlaams kader	7
1.2.	Europees kader	8
1.3.	Betrokken partners.....	9
2.	Afbakening Actieplan	11
2.1.	Definities	11
2.2.	Doelgroep.....	12
3.	Strategische doelstellingen	14
4.	Operationele doelstellingen.....	17
4.1.	Onderwijsinstellingen ontwikkelen een visie over de wijze waarop ze ondernemingszin en ondernemerschap zullen stimuleren.....	17
4.2.	Leraren en docenten kunnen het ondernemen in de klas en in de onderwijsinstelling faciliteren.....	17
4.3.	De ondersteunende activiteiten, aangeboden door externe initiatiefnemers in Ondernemend Onderwijs, zijn afgestemd op de noden van de onderwijsinstellingen, en in het bijzonder op deze van leraren en docenten.	18
4.4.	Waardevolle (ondersteunende) initiatieven worden maximaal gecontinueerd, maar innovatie moet mogelijk blijven.	18
4.5.	Sociaal en fiscaal statuut student-ondernemers	19
4.6.	We reiken een aantal kaders aan, opdat leraren en docenten de leerlijn in hun eigen schoolcontext zelf op maat verdere invulling kunnen geven.....	19
5.	Welke acties nemen we op?.....	25
5.1.	Eindtermendebat	25
5.2.	Beroepskwalificatie Ondernemer	26
5.3.	Leernetwerken.....	26
5.4.	Subsidiëren van aanbod aan activiteiten ondernemend onderwijs.....	26
5.5.	Transparantie in het aanbod	27
5.6.	Beleidsdomeinoverschrijdende advisering over financiering/subsidies voor ondernemend onderwijs	27
5.7.	Ondersteuning lokale partnerschappen ('ecosystemen') in studentensteden, gericht op ondernemende jongeren	27
5.8.	Experimenten niet-economische studierichtingen	28
5.9.	Kennisdeling en communicatie	28
5.10.	Bedrijfsstages voor leraren.....	29
5.11.	Stakeholdersdag	29

5.12.	Ondersteunen van student-ondernemers	29
5.13.	Ondernemingsplanwedstijden.....	29
5.14.	Jongerencoöperatie	29
6.	Evaluatie en monitoring	31

1. Inleiding

Voorliggend actieplan heeft de bedoeling om ondernemend onderwijs te stimuleren in alle onderwijsinstellingen¹. Met dit actieplan wensen we onderwijsinstellingen te inspireren en te ondersteunen, aanbieders een beleidskader te bieden en de acties vanuit de Vlaamse overheid te bundelen.

Dit actieplan is een gezamenlijk werkstuk van de Vlaamse minister bevoegd voor het landbouwbeleid en de zeevisserij en het plattelandsbeleid, Joke Schauvliege, de Vlaamse minister bevoegd voor de economie, wetenschap en innovatie, werkgelegenheid, professionele vorming en sport, Philippe Muyters en de Vlaamse minister bevoegd voor het onderwijs, Hilde Crevits.

De focus ligt op twee aspecten, met name enerzijds leerlingen en studenten een ondernemende attitude bijbrengen en anderzijds leerlingen en studenten de nodige competenties bijbrengen om te ondernemen en hen stimuleren om ondernemerschap als een realistische toekomstkeuze te overwegen.

1.1. Vlaams kader

Dit Actieplan biedt een vervolg op eerder opgestelde actieplannen² die de aanzet vormden voor overleg tussen alle betrokkenen bij het thema. Het vormt de basis voor het huidige beleid waarin verder structureel samengewerkt wordt met alle betrokken departementen en agentschappen.

Het Actieplan Ondernemend Onderwijs draagt bij tot de realisatie van Pact 2020 waarin vooropgesteld werd dat Vlaanderen tegen 2020 een sterke ondernemerscultuur kent en het ondernemerschap en de waardering ervoor aanzienlijk stijgt, alsook het aantal ondernemingen in het Vlaamse Gewest, zodat we even goed scoren als de top vijf van de Europese regio's.

Het Actieplan Ondernemend Onderwijs speelt ook in op de resolutie³ van het Vlaams Parlement van 15 juni 2011 betreffende het stimuleren van ondernemingszin en ondernemerschap in het onderwijs. In deze resolutie wordt gevraagd om ondernemingszin en ondernemerschap aan te wakkeren in het hele onderwijs door stimulerende maatregelen te treffen voor scholen die daaraan werken. Hiervoor vraagt het Vlaams Parlement te werken aan een doorlopende leerlijn van kleuteronderwijs tot hoger onderwijs dat als basis kan dienen voor het actualiseren van eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Men wil ook verdere afstemming en samenwerking tussen de initiatiefnemers en leraren. Daarnaast vraagt men de versnippering van projecten tegen te gaan en sterke projecten een meer structureel karakter te bieden. Wat betreft de leraren vraagt men in te zetten op de

¹ Die tot de doelgroep behoren zoals geschetst in 2.2.

² Actieplan in uitvoering van fiche 3 van de Competentieagenda (2007) en Actieplan Ondernemend Onderwijs 2011-2014.

³ Vlaams Parlement. Resolutie betreffende het stimuleren van ondernemingszin en ondernemerschap in het onderwijs. Stuk 965, nr.4, goedgekeurd op 15 juni 2011.

lerarenopleidingen, nascholing en bedrijfsstages. Tot slot vraagt men voldoende vrije ruimte te voorzien bij de hervorming van het secundair onderwijs.

Het Actieplan geeft uitvoering aan de intenties uit het Vlaams Regeerakkoord⁴. Daarin wil de Vlaamse regering het signaal geven dat ze ondernemen en ondernemers waardeert door onder meer bij jongeren ondernemingszin aan te kweken en via het onderwijs een positieve attitude te creëren tegenover ondernemingszin en ondernemerschap. Daarover wil men sluitende afspraken in de eindtermen. Daarnaast wil men voorzien in een speciaal statuut voor student-ondernemers. De Vlaamse regering wenst ondernemingszin en ondernemerschap te stimuleren met een leerlijn van kleuter tot hoger onderwijs, onder meer door partners van de school in de klas te halen om ondernemerschap te verduidelijken en waar mogelijk aan te moedigen.

Het huidige Actieplan is mee geïnspireerd door de ervaringen en verzuchtingen van het brede werkveld, door vertegenwoordigers hiervan geformuleerd op een workshop⁵ in het najaar van 2014. Tijdens deze workshop werd een stakeholdersvisie voor een vernieuwd Actieplan ondernemend onderwijs geformuleerd, en dit via:

- Feedback van de stakeholders op de (impact van) het lopende Actieplan
- Formuleren van insteken door de stakeholders voor het nieuwe actieplan, en dit zowel op strategisch als operationeel niveau

Voorliggend actieplan past binnen de visie op het stimuleren van ondernemerschap, zoals vastgelegd in de conceptnota “Ondernemerschap stimuleren via het vernieuwde Agentschap Innoveren en Ondernemen”, die goedgekeurd werd door de Vlaamse Regering. Deze conceptnota kwam tot stand met de betrokkenheid van het werkveld.

Er zal ook gestreefd worden naar voldoende synergie en afstemming tussen het Actieplan Ondernemend Onderwijs en het Actieplan “Stimuleren van loopbanen in wiskunde, wetenschappen en technologie” dat door de Vlaamse minister bevoegd voor het onderwijs in samenwerking met de Vlaamse minister bevoegd voor het wetenschapsbeleid en het technologisch innovatiebeleid en de Vlaamse minister bevoegd voor het tewerkstellingsbeleid werd geïnitieerd. Dit STEM-actieplan richt zich op het verhogen van de uitstroom uit wetenschappelijke en technische richtingen van het secundair onderwijs, de instroom en doorstroom naar wetenschappelijke en technische studierichtingen in het hoger onderwijs en de transitie naar de arbeidsmarkt.

1.2. Europees kader

Ook op Europees niveau wordt veel aandacht besteed aan ondernemend onderwijs. Het Europees referentiekader met sleutelcompetenties voor levenslang leren⁶ neemt de *ontwikkeling van initiatief en ondernemerschap* op als sleutelcompetentie. Sleutelcompetenties zijn competenties die elk individu nodig heeft voor zijn zelfontplooiing en ontwikkeling, actief burgerschap, sociale integratie en zijn werk. Deze competentie ziet

⁴ Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014-2019.

⁵ Workshop op de VISIOO-dag van 21 november 2014.

⁶ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren (2006/962/EG).

men als het vermogen om ideeën in daden om te zetten en omvat creativiteit, innovatie en het nemen van risico's, alsook het vermogen om te plannen en projecten te beheren om doelstellingen te verwezenlijken.

Deze sleutelcompetentie helpt mensen in het dagelijkse leven thuis en in de maatschappij en is de basis voor specifieke vaardigheden en kennis die mensen nodig hebben om bij te dragen aan sociale en economische activiteiten.

In het strategisch kader⁷ voor Europese samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding (ET 2020) werd als vierde strategische doelstelling opgenomen dat innovatie en creativiteit, inclusief ondernemerschap, op alle onderwijs- en opleidingsniveaus bevorderd moet worden.

In het Entrepreneurship 2020 Action Plan⁸ wordt gesteld dat het investeren in onderwijs in ondernemerschap een van de best renderende investeringen is die Europa kan doen. Daarom worden de lidstaten verzocht om er onder meer voor te zorgen dat de sleutelcompetentie "ondernemerschap" tegen eind 2015 is opgenomen in programma's in basis -, secundair, hoger en volwassenenonderwijs en om ervoor te zorgen dat jongeren de kans krijgen om ten minste één praktische ondernemerschapservaring op te doen.

In de Europese Raadsconclusies van december 2014⁹ herbevestigt men dat ondernemerschap en onderwijs beide prioriteiten zijn van de Europa 2020-strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei en dat het ontwikkelen van ondernemingszin burgers aanzienlijke voordelen opleveren, in zowel hun beroeps- als hun privéleven.

De Europese Raad verzoekt de lidstaten dan ook diverse acties te ondernemen gericht op het stimuleren van ondernemerschap.

1.3. Betrokken partners

Dit Actieplan kwam tot stand met de medewerking van alle betrokken beleidsactoren:

- het departement Onderwijs en Vorming,
- het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen
- het departement Economie, Wetenschap en Innovatie,
- het Agentschap Innoveren en Ondernemen,
- het departement Werk en Sociale Economie,
- het departement Landbouw en Visserij,
- het Vlaams Agentschap voor Ondernemersvorming - SYNTRA Vlaanderen,
- het kabinet van Vlaams minister van Landbouw en Plattelandsbeleid,
- het kabinet van Vlaams minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport en
- het kabinet van de viceminister-president en Vlaams minister van Onderwijs.

⁷ Conclusies van de Raad van 12 mei 2009 betreffende een strategisch kader voor Europese samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding (2009/C 119/02).

⁸ Mededeling van de commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: Actieplan Ondernemerschap 2020. De ondernemingsgeest in Europa nieuw leven inblazen (2013).

⁹ Conclusies Europese Raad, 14 december 2014. 14402/14.

Het Actieplan werd ter advisering voorgelegd aan de Vlaamse Onderwijsraad, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, het Forum Ondernemend Hoger Onderwijs en de aanbieders van initiatieven ter bevordering van ondernemerschap en ondernemingszin.

De uitgebrachte adviezen brachten waardevolle nuanceringen aan m.b.t. de geformuleerde doelstellingen en aanpakken. De adviezen zorgden ook voor een eerste toetsing vanuit de praktijk van een aantal van de nieuw voorgestelde acties. Daar waar mogelijk werden de ingebrachte aandachtspunten en vragen meegenomen in voorliggend actieplan.

2. Afbakening Actieplan

2.1. Definities

Een goed beleid opzetten om ondernemingszin en ondernemerschap via onderwijs te stimuleren vereist dat de terminologie door alle beleidsactoren op dezelfde manier gebruikt wordt.

Als we spreken over **ondernemingszin**¹⁰ bedoelen we het vermogen om initiatief te nemen, ideeën in een bepaalde context te ontwikkelen, doorzettingsvermogen, verantwoordelijkheidszin, durf, creativiteit en zelfsturing waarmee men ideeën in daden kan omzetten. Het omvat dus ook het plannen en beheren van projecten om doelstellingen te kunnen verwezenlijken.¹¹

Ondernemingszin biedt een meerwaarde voor elk individu, niet alleen in zijn of haar dagelijks leven thuis en in de maatschappij, maar ook om een bijdrage te leveren aan en kansen te grijpen binnen de werkomgeving.

Met de term **ondernemerschap**¹² bedoelen we het opstarten van een eigen zaak en alle daarop volgende fases die een ondernemer met zijn of haar onderneming kan doorlopen (continueren, groeien, herstarten,...) en dit binnen een brede waaier aan sectoren, zowel binnen de private sector als de non-profit sector.

Ondernemerschap heeft een maatschappelijke meerwaarde, die ruimer is dan enkel een financiële meerwaarde. We streven dan ook steeds naar maatschappelijk verantwoord ondernemerschap waarbij er sprake is van een continu verbeteringsproces waarbij ondernemingen vrijwillig op systematische wijze economische, milieu- en sociale overwegingen op een geïntegreerde manier in de gehele bedrijfsvoering opnemen, en waarbij overleg met de stakeholders, of belanghebbenden, van de onderneming deel uitmaakt van dit proces¹³.

¹⁰ Hiervoor baseren we ons op de definitie van ondernemingszin van prof. F. Laevers (CEGO, 2004, Ondernemingszin (h)erkennen) en de Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren (2006/962/EG).

¹¹ Ondernemingszin bij werknemers, vrijwilligers en overige niet-ondernemers, wordt ook benoemd met intrapreneurship.

¹² In het rapport "Ondernemend leren en leren ondernemen. Pleidooi voor meer ondernemerschap in het onderwijs." van de Koning Boudewijnstichting (2007) wordt "ondernemerschap" in een zeer brede betekenis gebruikt. Dit rapport introduceert drie vormen van ondernemerschap: zakelijk, sociaal en persoonlijk ondernemerschap. Zakelijk ondernemerschap is gericht naar de creatie van economische waarde via het opstarten van ondernemingen; het komt overeen met ondernemerschap in enge zin. Sociaal ondernemerschap gaat over initiatief nemen en vernieuwingen realiseren in een non-profit context; het betreft de creatie van maatschappelijke meerwaarde. Persoonlijk ondernemerschap slaat op het gedrag van individuen, die hun leven zelf in handen nemen en die bij hun werkgevers vernieuwingen realiseren. Dit stemt zowat overeen met het hier gehanteerde begrip ondernemingszin.

¹³ Referentiekader MVO in België, ICDO - 29 maart 2006

Het is ook van belang zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid van ondernemingen om een ethische rol op te nemen en van de positieve invloed, zowel voor zichzelf als voor hun omgeving¹⁴.

Ondernemerschap vereist een goed begrip van het functioneren van de economie en de mogelijkheden en uitdagingen waarvoor een bedrijfsleider of een organisatie staat. Ondernemingszin wordt beschouwd als een essentiële voorwaarde voor ondernemerschap.

Ondernemend Onderwijs wordt gehanteerd als de overkoepelende term voor onderwijs dat ondernemingszin en/of ondernemerschap stimuleert. Ook als we het over **ondernemen** hebben, hebben we het over een combinatie van ondernemingszin en ondernemerschap.

2.2. Doelgroep

Het voorliggende Actieplan beoogt jongeren en volwassenen via het reguliere onderwijs meer ondernemend te maken.

Opleidingen voor volwassenen die al voor het zelfstandig ondernemerschap gekozen hebben, vallen niet onder de scope van het Actieplan. Evenmin is het de bedoeling om via dit Actieplan de aanzet te geven tot nieuwe ondernemerschapopleidingen in Centra voor Volwassenenonderwijs of SYNTRA.

We verduidelijken dit via onderstaand overzicht.

Volgende groepen behoren tot de doelgroep van het Actieplan:

- Leerlingen uit het basisonderwijs (kleuteronderwijs en lager onderwijs)
- Leerlingen uit het voltijds en deeltijds secundair onderwijs, m.i.v. de leertijd en Se-n-Se
- Leerlingen uit het deeltijds kunstonderwijs
- Studenten uit het hoger onderwijs
- Cursisten uit het volwassenenonderwijs, met uitzondering van de opleiding die leidt tot het getuigschrift bedrijfsbeheer
- Studenten uit de lerarenopleiding

Om bovengenoemde doelgroepen te kunnen bereiken, wordt ook ingezet op een intermediair doelpubliek, bestaande uit:

- Leraren en docenten van de bovengenoemde doelgroep
- Directies van de bovengenoemde doelgroep
- Ouders van de bovengenoemde doelgroep
- Aanbieders van initiatieven die ondernemingszin en/of ondernemerschap stimuleren bij de bovengenoemde doelgroep
- Pedagogische begeleidingsdiensten

¹⁴ Gebaseerd op de aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren (2006/962/EG).

Volgende groepen behoren niet tot de doelgroep van het Actieplan:

- Cursisten van private opleidingsverstrekkers
- Cursisten van opleidingen georganiseerd door de SYNTRA, m.u.v. de leertijd
- Cursisten van opleidingen georganiseerd door de VDAB
- Cursisten van de Landbouwworming
- Cursisten van de Centra voor Volwassenenonderwijs die een opleiding volgen om het getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer te behalen

3. Strategische doelstellingen

Dit Actieplan vertrekt vanuit transparante doelstellingen. We nodigen onderwijsinstellingen als essentiële actoren uit om deze doelstellingen mee na te streven en te realiseren. Daartoe reiken we een duidelijk kader aan. Ook aanbieders van initiatieven inzake ondernemend onderwijs krijgen hierbij het kader en de doelen mee zodat hun initiatieven hier optimaal op afgestemd kunnen worden.

We willen met het Actieplan vier strategische doelstellingen realiseren. Deze doelstellingen zijn evenwaardig. Toch zal niet elke doelstelling op elk moment even nadrukkelijk aanwezig zijn. Afhankelijk van de leeftijd of het ontwikkelingsniveau van de leerling, student of cursist en het opleidingstraject waarin hij of zij zich bevindt, zullen sommige doelstellingen sterker nagestreefd worden dan andere.

We wensen met dit actieplan eveneens een kader te bieden waarbinnen lokale overheden, bedrijven en andere organisaties gerichte acties kunnen ondernemen. We nodigen deze dan ook expliciet hiertoe uit.

Strategische doelstelling 1

Onderwijsinstellingen ontwikkelen een ondernemende cultuur en dragen die uit.

Het ontwikkelen en expliciteren van een eigen ondernemende cultuur door de onderwijsinstellingen in een visie is een fundamentele stap in het creëren van een onderwijksklimaat waarin ondernemen in elke vorm gedijt. Het formuleren van een visie rond ondernemen zal richting, handvaten en aanknopingspunten moeten bieden voor al het personeel van de onderwijsinstelling, niet het minst voor het onderwijzend personeel.

Die ondernemende cultuur beperkt zich niet tot binnen de schoolmuren, integendeel: het uitdragen van deze visie naar de bredere lokale socio-economische context van de onderwijsinstelling kan kansen creëren voor het opzetten van samenwerking – onder meer rond ondernemen - met bv. de (lokale) overheid en het (lokale) bedrijfsleven.

Lesgevers en docenten zijn hoofdactoren in ondernemend onderwijs. Cruciale voorwaarde om vanuit hun eigen expertise en/of vakgebied te kunnen bijdragen aan meer ondernemend onderwijs is de nodige ruimte, tijd, begeleiding en ondersteuning te ontvangen vanuit de onderwijsinstelling.

De finaliteit van de ondernemende cultuur van de onderwijsinstelling is het stimuleren van ondernemen bij de leerlingen, studenten of cursisten. Onderwijsinstellingen werken hiertoe vanuit hun visie idealiter ook een trajectmatige aanpak uit, zodat de genomen initiatieven ingebed kunnen worden binnen de totaalaanpak.

Strategische doelstelling 2

Ondernemingszin wordt gestimuleerd bij alle leerlingen, studenten en cursisten.

Het belang van het ontwikkelen van ondernemingszin bij individuen ligt in de eerste plaats bij het versterken van de persoonlijke competenties van deze individuen. Dit kan losstaan van elke economische dimensie.

Ondernemingszin omvat immers een set aan competenties die breed inzetbaar zijn door mensen om hun eigen leven vorm te geven, onder andere door hun studieloopbaan uit te stippelen en succesvol af te ronden, hun intrede op de arbeidsmarkt en hun verdere loopbaanpad uit te tekenen en hun vrije tijd en gezinsleven vorm te geven.

Leerlingen, cursisten of studenten die hun onderwijstraject afronden, zijn in staat om voor zichzelf doelstellingen voorop te stellen, initiatieven te nemen, durven ergens voor te gaan, creatief te zijn, zichzelf te organiseren en door te zetten om deze doelen te verwezenlijken, Daarom is het belangrijk dat studenten, leerlingen en cursisten tijdens hun opleiding voeling krijgen met het proces van ondernemen. Dat gaat zowel over het proces van het herkennen van kansen, vormen van ideeën, creatie en innovatie, conceptvorming, planning, organisatie en realisatie, ... als het nemen van initiatief, fouten maken en moeilijkheden overwinnen en dit ervaren als een onderdeel van een creatieproces, eruit leren, doorzetten, Dat proces is complex en dynamisch, maar tegelijk ook alledaags en zit in veel aspecten van het leven vevat.

Van jong tot oud kan, aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerling, cursist of student en in alle studierichtingen aan ondernemingszin gewerkt worden. Onderwijsinstellingen kunnen dit zowel op zichzelf, als in samenwerkingsverband met andere organisaties opnemen.

Strategische doelstelling 3

Alle leerlingen, studenten en cursisten hebben voeling met de brede wereld van het ondernemen.

Alle leerlingen, studenten en cursisten – onafhankelijk van de studierichting - krijgen op hun eigen ontwikkelingsniveau inzicht in de betekenis van ondernemen binnen onze samenleving.

De essentie van ondernemen is het creëren van een meerwaarde. Deze meerwaarde kan verschillende vormen aannemen: sociaal, cultureel, politiek, financieel, economisch, ...

Het is enerzijds de bedoeling om inzicht te geven in de verschillende manieren waarop mensen zich kunnen organiseren en mensen en middelen kunnen inzetten om een doel te bereiken en meerwaarde tot stand te brengen. Dit kan gaan over vrijwilligerswerk, werknemerschap (intrapreneurship), het opzetten van verenigingen en verschillende vormen van ondernemingen (sociale, coöperatieve, klassieke, ...).

Dit moet leerlingen, studenten en cursisten toelaten om achteraf een gemotiveerde keuze te maken tussen werknemerschap en één of andere vorm van ondernemerschap of een combinatie van beide.

Anderzijds dienen studenten, cursisten en leerlingen een basiskennis te krijgen over de stappen die moeten gezet worden om ondernemer te kunnen worden. Dit houdt onder meer in dat ze leren inzien welke competenties ze – eventueel na het finaliseren van hun opleiding - nog moeten verwerven om ondernemer te kunnen worden. Zo is het belangrijk dat studenten, cursisten en leerlingen weten of hun opleiding voldoet aan de voorwaarden om een bedrijf op te richten, of dat ze daarentegen na hun opleiding nog een bijkomend getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer moeten verwerven, vooraleer ze als ondernemer aan de slag kunnen gaan, en dat ze weten waar ze daarvoor terecht kunnen. Daarnaast is het belangrijk dat ze weten of hun opleiding voldoet voor de toegang tot bepaalde gereguleerde beroepen, dan wel bijkomende opleiding nodig is om aan alle vereisten te voldoen.

Strategische doelstelling 4

Leerlingen, studenten en cursisten die dat wensen, krijgen de kans om via de eigen onderwijsinstelling ondernemerscompetenties te ontwikkelen.

Leerlingen, studenten of cursisten uit alle studierichtingen die geïnteresseerd zijn in ondernemerschap en/of het ontwikkelen van een ondernemerssidee moeten de kans krijgen om zich via de eigen onderwijsinstelling gericht voor te bereiden.

Ze dienen de kans te krijgen om deze interesse bij zichzelf te detecteren en ook kenbaar te maken binnen de onderwijsinstelling.

De voorbereiding kan worden aangepast aan het niveau en de studierichting van de betrokken leerlingen, cursisten of studenten. Onderwijsinstellingen kunnen dit aanbod zelfstandig opnemen, of in samenwerkingsverband met een andere onderwijsinstellingen of een externe organisatie.

We willen tegelijkertijd de drempels voor studenten om te ondernemen, tijdens of na hun studieperiode, wegnemen. Hierbij gaat het zowel over fiscaal-juridische drempels als over drempels om de nodige competenties te verwerven.

4. Operationele doelstellingen

Overzicht

1. Onderwijsinstellingen ontwikkelen een visie over de wijze waarop ze ondernemingszin en ondernemerschap zullen stimuleren.
2. Leraren en docenten kunnen het ondernemen in de klas en in de onderwijsinstelling faciliteren.
3. De ondersteunende activiteiten, aangeboden door externe initiatiefnemers in Ondernemend Onderwijs, zijn afgestemd op de noden van de onderwijsinstellingen, en in het bijzonder op deze van leraren en docenten.
4. Waardevolle (ondersteunende) initiatieven worden maximaal gecontinueerd, maar innovatie moet mogelijk blijven.
5. Sociaal en fiscaal statuut student-ondernemers
6. We reiken een aantal kaders aan, opdat leraren en docenten de leerlijn in hun eigen schoolcontext zelf op maat verdere invulling kunnen geven.

4.1. **Onderwijsinstellingen ontwikkelen een visie over de wijze waarop ze ondernemingszin en ondernemerschap zullen stimuleren.**

Onderwijsinstellingen werken zelf een visie uit over de wijze waarop zij ondernemingszin en ondernemerschap zullen stimuleren. Bewustmaking van en het creëren van een draagvlak bij het volledige team zijn hierbij van cruciaal belang. Het expliciteren van deze visie helpt onderwijsinstellingen keuzes te maken voor bepaalde acties en deze in te bedden in hun werking.

Elementen van deze visie zijn enerzijds het formuleren van een eigen engagement op het vlak van de 4 strategische doelstellingen van dit Actieplan, en anderzijds het aangeven hoe de (lokale) context hierbij zal betrokken worden. We verwachten dat onderwijsinstellingen zich open stellen voor samenwerking met externe partners (pedagogische begeleiders, CLB's, externe aanbieders van didactische methodes, lokale overheden, bedrijven, ...)

4.2. **Leraren en docenten kunnen het ondernemen in de klas en in de onderwijsinstelling faciliteren.**

Leraren zijn de spilfiguren om ondernemend onderwijs te implementeren in de klas. Daarom moeten ze in staat gesteld worden om een rol op zich te nemen bij het werken aan ondernemend onderwijs in hun onderwijsinstelling. Deze rol kan gedifferentieerd ingevuld worden en kan dus eerder strategisch, dan wel operationeel zijn. Als strategische rol zien we bv. het samenbrengen van de personeelsleden van de onderwijsinstelling om afspraken te maken m.b.t. de visie, aanpak en taakverdeling rond ondernemend onderwijs. Als operationele rol zien we bv. het uitwerken en implementeren van activiteiten voor en met de leerlingen, cursisten of studenten.

Een belangrijke voorwaarde om deze rollen te kunnen opnemen is dat de leraren en docenten door de onderwijsinstellingen de nodige ruimte, tijd, begeleiding, ondersteuning

en opleiding krijgen, en de mogelijkheid om hun kennis en ervaring te delen met hun collega's. De onderwijsinstelling kan de nodige expertise voor ondersteuning, begeleiding of opleiding ook via een samenwerking met externe partner(s) en intermediairen binnenhalen.

4.3. De ondersteunende activiteiten, aangeboden door externe initiatiefnemers in Ondernemend Onderwijs, zijn afgestemd op de noden van de onderwijsinstellingen, en in het bijzonder op deze van leraren en docenten.

De aanbieders van activiteiten om ondernemend onderwijs te stimuleren worden gevraagd hun ondersteunende activiteiten verder te differentiëren naar de mate van ondersteuning die nodig is. Hiertoe willen we vraag en aanbod inzake ondersteuning beter op elkaar afstemmen.

Sommige leraren en docenten starten met ondernemend onderwijs en hebben nood aan een sterke ondersteuning. Andere leraren en docenten hebben daarentegen slechts een beperkte ondersteuningsvraag. Zo zijn er bv. scholen met een specifieke ondersteuningsvraag, die enkel bestaat uit het verzekeren van de aansprakelijkheid en het uitklaren van bepaalde juridische kwesties (eigenaarschap, verantwoordelijkheden, ...). Deze scholen willen en kunnen de pedagogisch-didactische kant volledig zelf invullen.

Externe aanbieders zetten hun kennis en vaardigheden met betrekking tot ondernemend onderwijs maximaal in ter ondersteuning van de instelling en de leraren en docenten. Dit houdt onder andere ook in dat hun aanbod erop gericht is de leraren zelfredzaam te maken en dat de aangeboden initiatieven en formules binnen de school/klas/studierichting ondersteunend ingepast kunnen worden. De instelling en lesgever houden hierbij idealiter de regie steeds in eigen handen.

Tegelijkertijd zien we een potentieel groeiende markt met vraag naar en aanbod van externe initiatieven en ondersteuning van onderwijsinstellingen, leraren en docenten binnen niet-(handels)economische studierichtingen. Ondernemingszin en ondernemerschap zijn immers aan alle mogelijke lesinhouden te koppelen. We willen deze groei stimuleren en beogen ook hier maximale afstemming tussen vraag en aanbod.

4.4. Waardevolle (ondersteunende) initiatieven worden maximaal gecontinueerd, maar innovatie moet mogelijk blijven.

We streven, samen met de initiatiefnemers, naar een duurzaam financieel kader voor het aanbieden van ondersteunende activiteiten die hun kwaliteit bewezen hebben, met een verankering ervan in de eigen werking en organisatie. Tegelijk zullen we nagaan op welke wijze ook innovatie gestimuleerd kan worden. Innovatieve projecten moeten in ieder geval zo opgezet worden dat de innovatie ook kan worden doorgezet nadat de subsidiëring stopt.

De gefinancierde initiatieven moeten erop gericht zijn om de gebruikers ervan zelfredzaam te maken. Dit kan inhouden dat de begeleiding in het begin erg intensief kan zijn, maar gericht moet zijn op empowerment van leraren en docenten, zodat ze op termijn in staat zijn zonder of met minimale ondersteuning ondernemend onderwijs vorm te geven.

4.5. Sociaal en fiscaal statuut student-ondernemers

We dragen bij aan een sociaal en fiscaal statuut voor student-ondernemers, zodat studenten niet langer geremd worden om een ondernemerschapproject op te starten tijdens hun studies. Hiervoor zullen we overleggen met de federale regering. Immer ook in het Federale KMO-plan, dat goedgekeurd werd op de ministerraad van 27 februari 2015, werd deze intentie opgenomen.

4.6. We reiken een aantal kaders aan, opdat leraren en docenten de leerlijn in hun eigen schoolcontext zelf op maat verdere invulling kunnen geven.

Inhoudelijke onderdelen

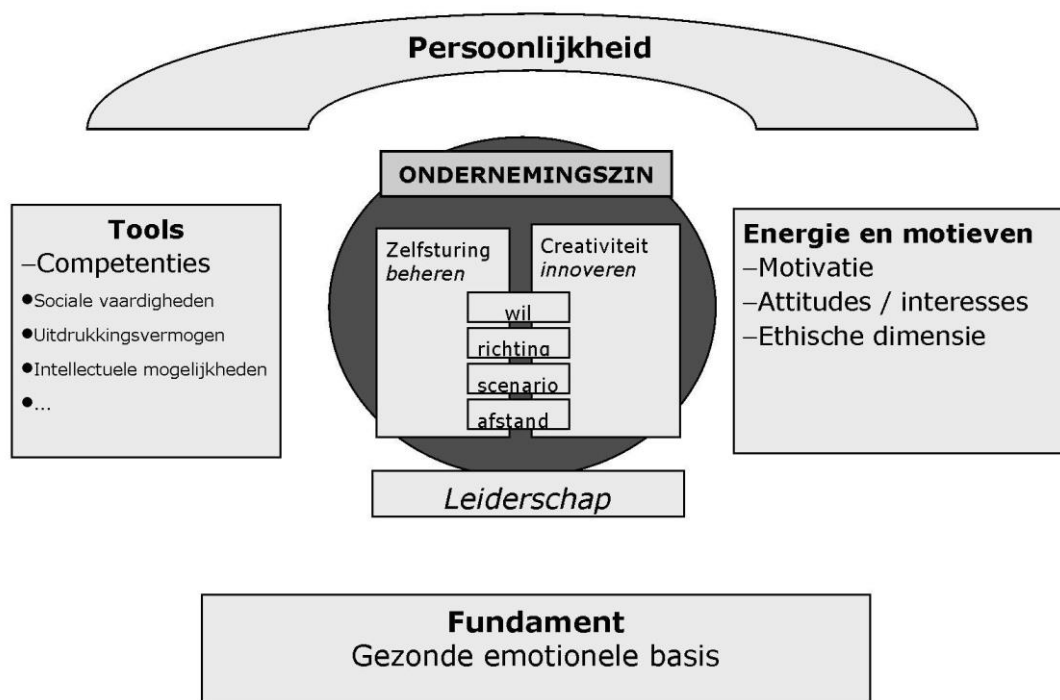
De twee basiscomponenten van een leerlijn Ondernemend Onderwijs zijn de hoger gedefinieerde termen “ondernemerschap” en “ondernemingszin”. Voor de operationalisering van deze termen en de verdere vertaling ervan in competenties, zijn er in Vlaanderen al bestaande kaders voorhanden. Hieronder bieden we een overzicht van deze bestaande kaders: (a) het STEP-profiel, (b) het ENTRE-profiel, (c) het KB over bedrijfsbeheer, (d) de beroepskwalificatie en (e) de vakoverschrijdende eindtermen.

a. Kader: STEP-profiel

Voor de operationalisering van ondernemingszin wordt geopteerd om maximaal te werken met het zgn. STEP-profiel¹⁵. Hieronder wordt dit profiel schematisch weergegeven. De kernelementen van het profiel zijn zelfsturing en creativiteit.¹⁶

¹⁵ Dit profiel werd ontwikkeld door CEGO, het centrum voor ervaringsgericht onderwijs, verbonden aan de KUL. Laevers F. & Bertrands E. 2004. *Ondernemingszin (h)erkennen*. Leuven: CEGO.

¹⁶ Via de O3-Loep kunnen lesgevers nagaan in welke mate hun initiatieven en projecten ondernemingszin stimuleren bij hun leerlingen en kunnen ze tips ontvangen om hun activiteiten bij te sturen. De O3-loep is gebaseerd op het STEP-profiel en is raadpleegbaar via www.competento.be

b. Kader: ENTRE-profiel

Het ENTRE-profiel¹⁷ biedt een aanknopingspunt om zicht te krijgen op de competenties die aan de grondslag liggen van ondernemerschap. In dit ENTRE-profiel wordt een ondernemer begrepen als een succesvolle ondernemer die los van een specifieke sectorgebonden context erin geslaagd is om succesvol een eigen zaak op te starten (of over te nemen) en die zaak in de eerste drie jaren stabiel uit te bouwen, zodat de fundamenten gelegd zijn voor een gezonde verdere uitbouw. Er wordt dus vertrokken van een KMO-ondernemer, die alleen of met een beperkt aantal medewerkers een eigen zaak start of overneemt. Binnen zeven sleuteldomeinen worden 11 competenties gedefinieerd. Het aspect van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is in de update van het ENTRE-profiel niet langer

¹⁷ Resulteert uit het Entre-project uit 2006, i.s.m. het Centrum voor Sociale en ArbeidsPedagogiek van de K.U.Leuven. In 2015 werd een nieuw project gestart ‘upgrade ENTRE-Spiegel’, waarbij een wetenschappelijk onderzoek werd uitgevoerd op de eerste ENTRE-Spiegel. Dit onderzoek baseerde zich op de beschikbare resultaten, literatuur en interviews van ondernemers. De ENTRE-Spiegel 2.0 is een inhoudelijke en ICT matige upgrade en bestaat uit 11 ondernemerscompetenties, met bijhorende gedragsindicatoren.

De ENTRE-Spiegel wordt wijdverspreid gehanteerd in Vlaanderen als een screeningsinstrument ter detectie van ondernemerschap. De ENTRE-Spiegel wordt onder meer gebruikt door de SYNTRA (in de cursus bedrijfsbeheer) en wordt ingezet in projecten i.s.m. met VDAB bij werkzoekenden met interesse in ondernemerschap.

opgenomen. Binnen de context van voorliggend actieplan, wordt MVO echter als cruciaal beoordeeld.

Generieke ondernemerscompetenties uit het ENTRE-profiel:

- DOORZETTINGSVERMOGEN
 - OVERTUIGINGSKRACHT
 - NETWERKEN
 - ZICHT OP DE MARKT
 - INSCHATTEN VAN RISICO'S
 - KLANTGERICHTHEID
 - BESEF VAN RENDEMENT
 - VERANTWOORDELIJKHEID
 - BESLUITVAARDIGHEID
 - KANSEN ZIEN
 - TOEKOMSTGERICHT PLANNEN
- MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN
(eigen beleidsmatige aanvulling)

c. Kader: KB over bedrijfsbeheer

De noodzakelijke technisch-inhoudelijke ondernemerscompetenties hebben een reglementaire basis en worden opgelijst in het zgn. KB Bedrijfsbeheer (gepubliceerd 24-07-2007, in werking sinds 1/9/2008). Het KB werd door vertaald in de omzendbrief "Bedrijfsbeheer in het secundair onderwijs" (SO/2008/01) van 25/1/2008. In deze omzendbrief worden de volgende competenties naar voren geschoven voor het bijbrengen van de basiskennis bedrijfsbeheer¹⁸:

Competentie 1: Als ondernemer een ondernemingsplan opstellen

1. De keuze maken om zich al dan niet als zelfstandig ondernemer te vestigen
2. Juridische vormen en startersvoorwaarden nagaan
3. Een marktonderzoek opzetten
4. Een financieel plan opzetten

Competentie 2 : Als ondernemer het administratief luik van een onderneming behartigen

1. Boekhoudkundige en fiscale aspecten van een onderneming leren kennen

Competentie 3 : als ondernemer het commerciële luik van de onderneming behartigen

1. Aan- en verkopen

¹⁸ Dit is slechts een samenvatting van de competenties die in de omzendbrief worden vermeld. Een meer gedetailleerd overzicht is in de omzendbrief zelf terug te vinden via <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13955>

d. Kader: Beroepskwalificatie

De Vlaamse kwalificatiestructuur brengt kwalificaties onder in 8 niveaus, van basisonderwijs tot universiteit. Kwalificaties beschrijven wat je moet kennen en kunnen om een beroep uit te oefenen, een opleiding te starten of deel te nemen aan de maatschappij.

De erkende beroepskwalificatie ondernemer klein bedrijf (in procedure) zal de competenties opsommen van een ondernemer van een klein bedrijf. Deze beschrijving van de ondernemerscompetenties kan als aanvullend gezien worden t.a.v. de vaktechnische competenties zoals beschreven in de beroepskwalificatie(s). De nadruk ligt vooral op het feit dat de ondernemer klein bedrijf het eigen vak beheerst en uitoefent en vanuit deze expertise richting geeft aan het bedrijf. Hij/zij leidt de onderneming maar kan voor ondersteunende taken beroep doen op derden (sectoren, boekhouder, sociaal secretariaat,...).

De kwalificatie ondernemer klein bedrijf omvat de generieke competenties die van elke ondernemer van een klein bedrijf verwacht worden. De kwalificatie is bijgevolg van toepassing binnen alle sectoren. Naast deze generieke competenties, is ook een sectorspecifieke invulling van het ondernemerschap mogelijk.

De beroepskwalificatie Ondernemer is een surplus bovenop het attest bedrijfsbeheer. Het getuigschrift basiskennis bedrijfsbeheer wordt gezien als een wettelijk attest dat nodig is om de beroepskwalificatie te kunnen verwerven. De wettelijke voorwaarden om te starten als ondernemer, worden met deze beroepskwalificatie dus niet gewijzigd.

e. Kader: Vakoverschrijdende eindtermen

Het is belangrijk de leerlingen ook een proces van economische bewustwording te laten doorlopen. Hiervoor bieden de bestaande vakoverschrijdende eindtermen¹⁹ een aanknopingspunt.

De vakoverschrijdende eindtermen zijn gemeenschappelijk voor alle onderwijsvormen en alle studierichtingen. Naast de eindtermen leren leren, bestaan ze uit twee componenten: een gemeenschappelijke stam en zeven contexten²⁰.

De eindtermen uit de stam²¹ bevatten elementen van sleutelcompetenties die voor ondernemingszin zeer belangrijk zijn. Ze worden in verschillende settings ingeoefend. Een voorbeeld van een eindterm uit de stam: "de leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven".

¹⁹ VOET@2010. Nieuwe vakoverschrijdende eindtermen voor het secundair onderwijs. Publicatie van de Vlaamse Overheid.

²⁰ De contexten zijn: lichamelijke gezondheid en veiligheid, mentale gezondheid, socio-relatieve ontwikkeling, omgeving en duurzame ontwikkeling, politiek-juridische samenleving, socio-economische samenleving, socioculturele samenleving.

²¹ De eindtermen van de stam zijn raadpleegbaar op:

<http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/secundair/vakoverschrijdend/globalvoetod.htm>

De stam wordt gecombineerd met de klassieke vakken maar ook met de contexten van de vakoverschrijdende eindtermen. Deze contexten zijn meer kennisgericht. De context 6: “socio-economische samenleving”²² is een stevige basis om de kennis in verband met ondernemerschap aan te pakken.

Opbouw

De bovenstaande inhoudelijke kaders bieden een houvast voor het opbouwen van een leerlijn. Het is echter belangrijk duidelijk af te bakenen welke doelstellingen in het kader van ondernemend onderwijs tijdens welke levensfase aan bod kunnen komen. Daarbij kan ondernemend onderwijs aan bod komen in alle studierichtingen en in alle onderwijsniveaus.

Principes

1. Ondernemend Onderwijs dient aangeboden te worden in alle onderwijsniveaus.
2. Ondernemend Onderwijs dient aangeboden te worden in alle onderwijsrichtingen.
3. Ondernemingszin komt tijdens de gehele leerlijn Ondernemend Onderwijs aan bod.
4. Ondernemerschap kent een graduele opbouw binnen de leerlijn Ondernemend Onderwijs.

We stellen hierbij voor dat de acties in het kleuteronderwijs zich beperken tot het stimuleren van ondernemingszin.

Vanaf de lagere school is het naast het stimuleren van ondernemingszin ook zinvol te werken aan een realistisch beeld over ondernemingen, een basis economische bewustwording en aan het inzicht krijgen in het belang van de diverse vormen van ondernemingen voor onze samenleving. Een eerste werkelijke kennismaking met ondernemers is hier wenselijk.

Vanaf het secundair onderwijs en in het hoger onderwijs kan er nog een stap verder gezet worden. Daar is het belangrijk dat de aspecten waaraan al tijdens het basisonderwijs gewerkt werd, blijvend aan bod komen. Secundaire scholen en instellingen voor hoger onderwijs blijven dus ook werken aan het stimuleren van ondernemingszin en een realistische beeldvorming over bedrijven en ondernemerschap, in al zijn vormen. Dit dient zich niet alleen te vertalen in het curriculum, maar ook in een aangepaste didactische aanpak en daarop afgestemde evaluatie. Daarenboven is het belangrijk dat de leerkrachten en docenten aan de leerlingen en studenten informatie verschaffen over het belang van ondernemingen voor onze samenleving en onze welvaart en is het wenselijk dat elke leerling en student die daarin interesse heeft, ongeacht zijn of haar studierichting, de kans krijgt om een ondernemingsplan te leren opstellen, een basis van boekhoudkundige, commerciële en juridische aspecten te verwerven en te leren hoe een bedrijf opgestart wordt. In het secundair onderwijs is het belangrijk om ondernemingszin en ondernemerschap ook geïntegreerd aan te brengen en de link te leggen met bijvoorbeeld talen, wetenschappen en techniek.

²² De eindtermen van context 6 socio-economische samenleving vind je op:
<http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/secundair/vakoverschrijdend/context6.htm>

Tot slot is het belangrijk dat het opstarten van een bedrijf bij de studie- en beroepskeuzebegeleiding aan bod komt zodat leerlingen het oprichten van een onderneming als een valabele beroepskeuze zien.

Overzicht

Kleuteronderwijs:

- Ondernemingszin
- Realistische beeldvorming

Lager onderwijs:

- Ondernemingszin
- Realistische beeldvorming
- Basis economische bewustwording
- Belang van ondernemen voor samenleving

Secundair onderwijs:

- Ondernemingszin
- Realistische beeldvorming
- Economische bewustwording
- Belang van ondernemen voor samenleving
- Elke leerling kan kiezen voor ondernemerschap.

Hoger onderwijs:

- Ondernemingszin
- Realistische beeldvorming
- Economische bewustwording
- Belang van ondernemen voor samenleving
- Elke student kan kiezen voor ondernemerschap.

Deze leerlijn kan op maat van de leerlingen, cursisten of studenten en aangepast aan de studierichting, verder vertaald worden. We pleiten voor een trajectmatige aanpak waarbij leerlingen, studenten en cursisten op regelmatige basis met ondernemerschap en ondernemingszin in aanraking komen. Vorming van individuen rond ondernemingszin en ondernemerschap beperkt zich immers niet tot overdracht van kennis. Het leren bemeesteren van het proces van ondernemen, is een zaak van (ervaringsgerichte) trajecten die gezamenlijk naar het ruimere doel werken, eerder dan enkele losstaande initiatieven waaraan met de leerlingen, studenten of cursisten wordt deelgenomen.

De wijze waarop een trajectmatige aanpak vorm gegeven wordt in een onderwijsinstelling, krijgt invulling in de visie op ondernemend onderwijs van de onderwijsinstelling.

5. Welke acties nemen we op?

Onderstaande acties krijgen verder vorm tijdens de looptijd van het actieplan. Gaandeweg kunnen ook bijkomende acties opgenomen worden.

Overzicht

Actie	Trekker
Eindtermendebat	Beleidsdomein OV ²³
Beroepskwalificatie Ondernemer	Beleidsdomein OV
Leernetwerken	Beleidsdomein WSE ²⁴ (leerplichtonderwijs) Beleidsdomein EWI ²⁵ (hoger onderwijs)
Subsidiëren van aanbod aan activiteiten ondernemend onderwijs	Beleidsdomein EWI Beleidsdomein OV
Transparantie in het aanbod	Structurele partners
Beleidsdomeinoverschrijdende advisering over financiering/subsidies voor ondernemend onderwijs	Beleidsdomein OV Beleidsdomein EWI Beleidsdomein WSE
Ondersteuning lokale partnerschappen in studentensteden, gericht op ondernemende jongeren	Beleidsdomein EWI
Kennisdeling en communicatie	Beleidsdomein WSE, maar overleg over herpositionering loopt
Experimenten in niet-economische studierichtingen	Beleidsdomein EWI
Bedrijfsstages voor leraren	Beleidsdomein OV
Stakeholdersdag	Beleidsdomein WSE
Ondersteunen van student-ondernemers	Beleidsdomein EWI Beleidsdomein OV
Jongerencoöperatie	Beleidsdomein EWI

5.1. Eindtermendebat

Het regeerakkoord stelt meer sluitende afspraken in de eindtermen voorop over ondernemerszin en ondernemerschap. Dit wordt meegenomen in de evaluatie van de eindtermen.

Op 29 oktober 2015 is door minister Crevits een parlementair debat opgestart over de eindtermen, met het oog op een herziening van de huidige eindtermen. Het debat wil er mee voor zorgen dat de prioriteiten waaraan scholen moeten werken voor iedereen duidelijker zijn. Dat houdt in dat eindtermen concreter worden geformuleerd, dat mogelijke ballast opzij wordt geschoven of dat sommige aspecten meer in de verf gezet worden. Ook voor het thema ondernemerszin en ondernemerschap zullen keuzes gemaakt worden. Via

²³ Beleidsdomein Onderwijs en Vorming

²⁴ Beleidsdomein Werk en Sociale Economie

²⁵ Beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie

de uitwerking van een heldere definitie, strategische doelen en een leerlijn biedt voorliggend actieplan input voor het parlementaire debat. De uitkomst van het eindtermendebat kan vervolgens richtinggevend zijn voor een actualisering van het Actieplan Ondernemend Onderwijs.

5.2. Beroepskwalificatie Ondernemer

In het kader van de Vlaamse kwalificatiestructuur wordt de beroepskwalificatie Ondernemer ontwikkeld. AHOVOKS begeleidt dit proces.

Een beroepskwalificatie bepaalt wat je moet kennen en kunnen om een bepaald beroep uit te oefenen. Onderwijs- en opleidingsverstrekkers zullen en kunnen hun opleidingen dan afstemmen op deze erkende kwalificaties.

De sector ontwikkelt één of meer beroepskwalificaties voor de ondernemer. Afhankelijk van de afbakening en de invulling zal dan het niveau bepaald worden. Daarna kunnen deze beroepskwalificaties gebruikt worden om vorm te geven aan het specifieke deel van de opleidingen die leiden tot ondernemerschap.

5.3. Leernetwerken

We willen scholen netwerkmogelijkheden bieden, zodat ervaringen gericht uitgewisseld kunnen worden en onderwijsinstellingen kunnen leren van elkaar. We zetten in op ervaringsuitwisseling voor zowel het leerplichtonderwijs als voor het hoger onderwijs.

Voor het leerplichtonderwijs gaat Competento²⁶ actief op zoek naar geïnteresseerde partners, zowel in onderwijsinstellingen als bij intermediairen, om onder meer tijdens Leernetwerkmomenten de leerlijn samen verder te vertalen en te concretiseren. Tijdens deze netwerkmomenten wordt samen gezocht hoe ondernemend onderwijs breder en dieper uitgewerkt kan worden zodat het toepasbaar gemaakt kan worden voor een bepaald vak, binnen een specifieke richting, voor een specifieke leerlingengroep, ... Competento zal met de pedagogische begeleidingsdiensten uitklaren in welke vorm deze leernetwerking uitgewerkt kan worden.

Voor het hoger onderwijs gebeurt de ervaringsuitwisseling binnen het bestaande Forum Ondernemend Hoger Onderwijs²⁷, met een beperkte groep actoren (omwille van opbouw van vertrouwen en continuïteit). De groep zelf vult de werking ervan in en bereidt de netwerkmomenten voor. Er zullen ook 'SOHO²⁸-dagen' worden georganiseerd voor de grotere SOHO-groep met alle geïnteresseerden die (meer) werk willen maken van ondernemend hoger onderwijs.

5.4. Subsidiëren van aanbod aan activiteiten ondernemend onderwijs

Het Agentschap Innoveren en Ondernemen en het Departement Onderwijs en Vorming voorzien samen in middelen en gedetacheerde leerkrachten waarmee Vlajo en de Stichting Onderwijs en Ondernemen een aanbod kunnen voorzien om ondernemend onderwijs te stimuleren.

²⁶ Competento is momenteel ingebed binnen Syntra Vlaanderen.

²⁷ Het Agentschap Innoveren en Ondernemen treedt op als facilitator voor het Forum Ondernemend Hoger Onderwijs.

²⁸ Stimuleer Ondernemend Hoger Onderwijs

In de communicatie van de aanbieders zullen ook de verschillen tussen en de eigenheden van de aangeboden activiteiten (de gevraagde tijdsinvestering, effectieve kostprijs, invullingsmogelijkheden voor leraren, ondersteuning,...) meer aandacht krijgen, zodat scholen geïnformeerde keuzes kunnen maken.

Daarnaast streven we ernaar om via het gesubsidieerde aanbod in te spelen op de noden van de scholen en zoveel mogelijk te focussen op het faciliteren van scholen zodat de scholen later zelfstandig aan ondernemend onderwijs kunnen werken. Hiertoe zetten we in op een goede samenwerking tussen deze partnerorganisaties en de pedagogische begeleidingsdiensten.

5.5. Transparantie in het aanbod

We zetten in op meer transparantie van het door de overheid ondersteunde aanbod. We verwachten dat de structurele partners tot een digitaal informatieoverzicht komen van de (gesubsidieerde) methodieken, acties en activiteiten en de wijze waarop deze initiatieven zich van elkaar onderscheiden. We zetten in op duidelijke informatie over de kosten, voorwaarden, voorbereidingstijd, enz. zodat leraren en docenten een goede afweging kunnen maken.

5.6. Beleidsdomeinoverschrijdende advisering over financiering/subsidies voor ondernemend onderwijs

De werkgroep Ondernemend Onderwijs gebruikt een kader om de kwaliteit van subsidieaanvragen of subsidiekaders af te toetsen. Op basis daarvan brengt ze een advies uit aan de subsidiërende entiteit over de eventuele gewenste bijstellingen. De toetsing aan een vaste reeks criteria kan op die manier zorgen voor een minimumkwaliteit bij de initiatieven waarvoor voor (project)financiering voorzien wordt. Dit houdt in dat elke vorm van financiering vanuit de overheid voor initiatieven gericht op ondernemend onderwijs, voorafgegaan wordt door een bespreking van de kwaliteit²⁹ van het voorstel in de beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep. Deze werkwijze biedt ook deels een antwoord op de vaak gehoorde kritiek van te versnipperde financiering: op deze manier zouden alle initiatieven op uniforme wijze beoordeeld worden, ongeacht het beleidsdomein dat voor de middelen instaat, en kunnen andere beleidsdomeinen beter inschatten in hoeverre bepaalde acties voor overlap zouden zorgen, dan wel op een bestaande lacune inspelen.

5.7. Ondersteuning lokale partnerschappen ('ecosystemen') in studentensteden, gericht op ondernemende jongeren

Om de verankering van ondernemend onderwijs enerzijds en een ondernemende cultuur anderzijds in het hoger onderwijs en bij jongeren te stimuleren, wil Agentschap Innoveren en Ondernemen de ontwikkeling van lokale partnerschappen in studentensteden (zogenaamde 'ecosystemen') faciliteren en ondersteunen.

²⁹ De werkgroep oordeelt enkel over de inhoudelijke kwaliteit van het voorstel, wat betreft het werken aan ondernemingszin en/of ondernemerschap. De eigenlijke subsidiëringsbeslissing wordt ook beïnvloed door andere criteria, waarover het subsidiërende departement of agentschap autonoom blijft beslissen. Zo is het subsidiëren van een initiatief bijvoorbeeld ook steeds afhankelijk van de beschikbaarheid van middelen en de politieke prioriteiten.

Actoren in deze partnerschappen zijn onder meer de lokale instellingen voor hoger onderwijs, de lokale overheid, studentenverenigingen, de lokale bedrijfswereld en andere relevante organisaties, zoals lokale jeugdorganisaties.

De deelnemende instellingen hoger onderwijs hebben een duidelijke fundamentele keuze voor ondernemend onderwijs gemaakt (niveau van beleid: visievorming en realisatie ervan doorheen alle geledingen van de instelling), de actieve participatie aan het samenwerkingsverband is daar een veruitwendiging van.

5.8. Experimenten niet-economische studierichtingen

Leerlingen en studenten uit niet-economische studierichtingen blijven nu nog te vaak verstoken van ondernemende initiatieven. Agentschap Innoveren en Ondernemen gaat na of er steun kan worden vrijgemaakt voor experimentele projecten die als doel hebben ondernemingszin/ondernemerschap binnen te brengen in niet-economische richtingen.

5.9. Kennisdeling en communicatie

Er wordt verder aandacht besteed aan het opbouwen en delen van kennis omtrent ondernemend onderwijs, in het bijzonder door het Kenniscentrum Competento.

Competento staat momenteel in voor het:

- Verzamelen van initiatieven, activiteiten, contacten, nieuws en informatie inzake Ondernemersvorming voor alle geïnteresseerden;
- Verspreiden van de verzamelde kennis en ervaringen;
- Mee zorgen voor de uitbouw van contacten tussen de diverse betrokkenen op het werkterrein van Ondernemersvorming.

De Vlaamse Overheid engageert zich om de gestroomlijnde communicatie verder te zetten. De communicatie over Ondernemend Onderwijs verloopt tijdig en gelijkvormig via de kanalen van Agentschap Innoveren en Ondernemen en Competento en zal worden gecoördineerd door Competento. Tijdens de looptijd van het actieplan zullen de huidige communicatiekanalen kritisch onder de loep genomen worden en zal indien wenselijk een nieuwe aanpak uitgewerkt worden.

Via de hierboven genoemde communicatiekanalen wordt ook ingezet op een betere verspreiding van de informatie over de bestaande (Europese) ondersteunende instrumenten en financiering. (bv. HE Innovate³⁰, een instrument ontwikkeld vanuit de Europese Commissie en de OESO voor beleidsmakers binnen instellingen voor hoger onderwijs). Deze instrumenten of andere vormen van ondersteuning voor het versterken van de visieontwikkeling kunnen ook aan bod komen in de eerder vermelde leernetwerken.

Via Klascement kunnen leraren hun lesmaterialen m.b.t. ondernemend onderwijs ter beschikking stellen voor andere leraren. Competento zorgt ervoor dat het gesubsidieerde aanbod aan activiteiten ook via Klascement raadpleegbaar is.

³⁰ <https://heinnovate.eu/intranet/main/index.php>

5.10. Bedrijfsstages voor leraren

We willen leraren aanmoedigen om een bedrijfsstage te volgen. Op die manier professionaliseren ze zich binnen hun vakgebied én krijgen ze ook voeling met het bedrijfsleven. Het departement Onderwijs en Vorming faciliteert het volgen van een bedrijfsstage door vervangende klasactiviteiten rond ondernemingszin en/of ondernemerschap aan te bieden aan de leerlingen van het secundair onderwijs tijdens de afwezigheid van de stagelopende leraren.

5.11. Stakeholdersdag

Competento staat in voor de organisatie van een 'Stakeholdersdag ondernemend onderwijs'. Deze dag kan thematisch ingevuld worden en alle aspecten van ondernemend onderwijs kunnen hierin aan bod komen.

5.12. Ondersteunen van student-ondernemers

We wensen de drempels weg te werken voor het oprichten van een onderneming tijdens de studieperiode van studenten hoger onderwijs.

Eerst en vooral zorgen we voor correcte informatie over het opstarten van een onderneming als student (bv. voorwaarden voor het al dan niet ten laste blijven van de ouders).

We onderzoeken hiervoor ten tweede ook de precieze verschillen tussen het statuut van een jobstudent en het sociaal-juridische statuut van een student die tijdens de studieperiode een onderneming opstart. Op basis van deze analyse doen we een oproep aan het federale niveau om de onterechte verschillen weg te werken. Vanuit Vlaanderen leveren we hier ondersteuning aan het federale niveau waar nodig.

Een aantal onderwijsinstellingen voorziet specifieke faciliteiten³¹ (bv. de mogelijkheid tot het verplaatsen van examens) voor studenten die tijdens hun studies een onderneming opstarten. We vinden deze initiatieven erg waardevol maar wensen hiervoor geen regelgeving uit te werken. We laten onderwijsinstellingen autonoom keuzes maken die best aansluiten bij de lokale noden en gewoontes.

Daarnaast zorgen we voor een oplossing om bachelorstudenten het getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer te laten verwerven, zodat zij al een onderneming kunnen opstarten tijdens de bachelorjaren.

5.13. Ondernemingsplanwedstijden.

Ondernemingsplanwedstrijden zoals plankgas, momenteel gerealiseerd door Stichting Onderwijs en Ondernemen, worden geëvalueerd en qua impact vergeleken met andere acties inzake ondernemend onderwijs om de aangegeven beleidsdoelstellingen te bereiken.

5.14. Jongerencoöperatie

In een jongerencoöperatie krijgen ondernemende jongeren de kans om te experimenteren en te groeien in hun ondernemerschap. Financiële en juridische risico's worden opgevangen

³¹ vaak 'statuut voor student-ondernemer' genoemd, maar niet te verwarren met de sociaal-fiscale wetgeving waar student-ondernemers aan moeten voldoen.

in een coöperatieve structuur. Agentschap Innoveren en Ondernemen ondersteunt een project waarin enerzijds een studentencoöperatie en anderzijds een coöperatie in de schoot van jeugdhuizen uitgewerkt wordt. Bij afloop van dit project zal op basis van de opgedane ervaringen en lessen bekeken worden of en op welke manier hier, indien dit wenselijk zou blijken, op grotere schaal verder gevolg aan gegeven kan worden.

6. Evaluatie en monitoring

Governance

De activiteiten in dit actieplan zullen worden afgestemd in een beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep 'Ondernemend Onderwijs', waarvan volgende entiteiten deel uitmaken:

- het Departement Onderwijs en Vorming,
- het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie,
- het Agentschap Innoveren en Ondernemen,
- het Departement Werk en Sociale Economie,
- het Departement Landbouw en Visserij,
- het Vlaams Agentschap voor Ondernemersvorming - SYNTRA Vlaanderen,
- het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen

Van de verschillende relevante entiteiten wordt gevraagd om deel te nemen aan deze beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep, waar naast afstemming ook ruimte is voor informatiedeling en ervaringsuitwisseling.

Bij de uitvoering van het Actieplan wordt ook informatie-uitwisseling nagestreefd met gelijkaardige initiatieven binnen het kader van de jeugdwerking en de sociale economie.

Evaluatie en monitoring

De evaluatie van een Actieplan Ondernemend Onderwijs is geen eenvoudige opdracht. Enerzijds kunnen heel wat effecten pas op langere termijn gemeten worden. Zo is het bijvoorbeeld niet denkbeeldig dat jongeren die via de acties uit dit Actieplan de intentie hebben om ondernemer te worden, dit niet onmiddellijk doen, maar pas enige tijd later. Anderzijds is het moeilijk om gemeten effecten eenduidig te relateren aan acties uit dit Actieplan.

Omwille van deze redenen kiezen we ervoor om het Actieplan op te volgen op basis van monitoringgegevens met betrekking tot het bereik van de geplande en lopende acties opgenomen in het Actieplan.

Omwille van uitvoerbaarheidsredenen, wordt enkel gemonitord voor initiatieven voor het leerplichtonderwijs. Voor het hoger onderwijs wordt verder gezocht naar relevante en vlot aanleverbare indicatoren.

Omdat de leerkrachten de sleutel en hefboom zijn naar ondernemend onderwijs, en omwille van redenen m.b.t. praktische haalbaarheid en eenduidigheid van gegevens, wordt ervoor geopteerd om de acties voor leerlingen en voor leraren via de leraar op te volgen.

Een testfase voor de monitoring op basis van onderstaand overzicht, loopt op dit moment voor het leerplichtonderwijs. Hierbij wordt een opdeling gemaakt tussen enerzijds acties gericht op leraren en acties gericht op leerlingen en anderzijds tussen acties waaraan de deelname van de doelgroep ten hoogste over 2 al dan niet aaneensluitende kalenderdagen verspreid wordt en acties waaraan de deelname van de doelgroep over meer dan 2 al dan niet aaneensluitende kalenderdagen verspreid wordt. Elk van de opgenomen type acties

hebben hun waarde en de opdeling in verschillende categorieën drukt geen waardeoordeel uit.

	Schooljaar 2015-2016	Schooljaar 2016-2017	Schooljaar 2017-2018
Niet- hoger onderwijs			
ACTIES VOOR LEERLINGEN			
Aantal bereikte leraren acties max. 2 dagen			
Aantal bereikte leraren acties > 2 dagen			
Totaal aantal bereikte leraren			
Aantal bereikte instellingen acties max. 2 dagen			
Aantal bereikte instellingen acties > 2 dagen			
Totaal aantal bereikte instellingen			
ACTIES VOOR LERAREN			
Aantal bereikte leraren acties max. 2 dagen			
Aantal bereikte leraren acties > 2 dagen			
Totaal aantal bereikte leraren			
Aantal bereikte instellingen acties max. 2 dagen			
Aantal bereikte instellingen acties > 2 dagen			
Totaal aantal bereikte instellingen			

Deze kwantitatieve gegevens kunnen op zich nooit een volledig beeld geven van de inspanningen die geleverd zijn, de kwaliteit ervan en de intensiteit die de leraar / leerling ervaren heeft (en zoals voorheen aangegeven, nog minder het effect daarvan naar intrapreneurship en ondernemerschap). Deze cijfers worden steeds samen met een kwalitatieve rapportering samen in ogenschouw genomen.

Daarnaast wordt gezocht naar een aantal kengetallen die een beeld schetsen van de algemene ondernemerscultuur in Vlaanderen. De kengetallen betreffen de beeldvorming over ondernemerschap en de mate waarin ondernemen als een valabele carrièrekeuze wordt beschouwd en maatstaven die de eerste stappen op de ondernemerschapsladder en de motivaties m.b.t. ondernemerschap bij de Vlamingen meten. Er zal ook gezocht worden naar een manier om specifiek naar intrapreneurship als uiting van ondernemend gedrag te kijken.